

VERUS AMICUS

MORBUS SCHNÄDELBACHUS

Mottó: "Az a görög szó, amely a "bölcset" nevezi meg, etimológiailag a sapió-hoz, az ízlelekhez tartozik, sapiens: az ízlelő, sisyphos: a legbiztosabb ízlésű ember." /Friedrich Nietzsche: *A filozófia a görögök tragikus korszakában*/

A cím nyilvánvalóan provokatív és félrevezető. Hiszen majd' minden tézissel egyetért-hetünk, amelyet ama nevezetes esszéjében [Morbus hermeneuticus. Tézisek egy filozófiai betegségről in. *Magyar Filozófiai Szemle* 1994/5-6. 849-854.o. Első megjelenés: *Zeitschrift für Didaktik der Philosophie* 1981/3. pp. 3-6.] a kétségkívül tapasztalt és jószándékú professzor megfogalmazott. Csak mintha az egészben volna valami zavaró, zavarba ejtő. Talán azért, mert a szerző nem számol bizonyos csapdákkal, amelyek pedig mondatait is fogva tartják? Vagy azért, mert nem tisztázza kellőképpen a nietzschei historicitás és a hermeneutikai betegség viszonyát? De hiszen éppen nem szőrszálhasogatásra adta fejét a neves pedagógus – gondolván, úgyis tudhatjuk, miről van szó...

Vélhetőleg oldalszámhiány és kicsinyhitűség okozza – ám éppen ez tűnik számomra a zavar forrásának. Igen éppen az a zavaró, hogy nem értem, miről van szó... A 'belépés a hagyományba' zászlaja alatt értők, tudók és valóban: hermeneuták sorakoznak, akik – mintha számítógépen parancsszóra több ezer oldalas fájlok jelennének meg – ugyanazt értik ugyanazon – sehol egy kétely, egy kérdés. Feledik talán, hogy a hagyomány egyik alapeleme a rákérdés – hogy megkérdőjelezhetetlennek hitt dogmáinkra, gondolkodásunk alapjaira kérdezni botrány ugyan, de a filozofálás lételeme? Talán ezért van, hogy a Nagy Konszenzus mögötti viták személyek és pozíciók körül folynak...? No persze lázas viták – újságcikkek újságcikkek után. Nagyobbnál nagyobb nevek. (tekintélyek? filozófusok?) Rorty, Kundera, Fukuyama. De miről is lehet szó? Lánglelkű publicisztika? Aligha. Öncélú játék? Nono! A végső nagy leleplezés? Maguk sem tudják: ezért vagy ez ellen a harc? Fogalom üzetése

fogalommal – fogalom nélkül? Fogalmunk sincs? No, de ki és mit szeretne megtudni? És egyáltalán: a filozófia iránti megveszekedett és általános érdeklődésről beszélhetünk? Hála Istennek?

Schnädelbach természetesen nem táplál nietzschei ambíciókat, mindössze utal a Mester (utolsó filozófus? utolsó metafizikus?) zord intelmeire. Amolyan tücsökcirpelés, ami a VII. szimfónia első tételére utal... Talán csak más dimenziók, más koordinátarendszer. Ma már ritka az a bölcsező, aki ne irigykedne arra a korra, amelyben működött s becsben állt a kultúra. Különös, hogy legjobbjai nem győztek válságról, értékvesztésről írni. Igaz viszont, hogy tudtak írni. S általában tudták, tudni vélték, mit is értsenek a megtépzott szón: 'kultúra'. De hát a dolgok mindig rosszabbra fordulnak... Talán meg lehet kockáztatni azt az állítást, hogy részben maga Nietzsche és főképpen az ő lázas – lázálmos olvasói húzták ki a talajt ama intézményrendszer alól. "Általános műveltségben szenvedő korunk", mondja Nietzsche, s mi még csak elhaló visszhangját sem sóhajthatjuk. Optimista verzióban: ebből a betegségből kigyógyultunk. Mert a mai helyzet (ld. "szituáció") leírásával, megnevezésével sokféleképpen és mániákusan próbálkozhatunk (a posztmodernről a telematikus kultúráig), de hogy legfeljebb látszólagos hasonlóságokról lehetne szó a két – egymástól alig száz évnyi távolságra lévő, valójában teljesen különböző – világgal kapcsolatban, – nagyon valószínű. Talán Nietzsche többet tudott a mi korunkról, mint amennyit mi valaha is fogunk..., de az ő talányaihoz ki talál kulcsot?

A kor programot ad a filozófia számára (Hegel), éppen úgy mint a filozófus számára (Nietzsche). Természetesen minden egyéniség másképpen látja a kort, és fogalmazza meg a programot. S hogy kik azok a kevesek, akiknek sikerül

(nemcsak az újdonság) eredetiségével, hanem mélységig hatoló radikalitással eljutni a legkonkrétabb-legáltalánosabb kérdéshez – kortársak és utódok halás vitatémája. Azért valamelyes elbizonytalanodás megfigyelhető: "Azt a feladatot tehát, amit a filozófusnak egy valóságos, egységes stílusú kultúrában teljesítenie kell, azért nem lehet a mi viszonyaink és élményeink alapján a maga tisztaságában kitalálni, mert nekünk nincs ilyen kultúránk." Ebben a korban – és ez, ne feledjük, Nietzsche kora – "a magányosan sétáló tudós monológja az egyes ember véletlen zsákmánya marad, szobák mélyére rejtett titok vagy ártatlan fecsegés a tudomány öregjei és tanoncjai között." újabb talány?

Időnként megjelenik előttem egy-egy kép: Thomas Mann hosszú hajnali sétái, "messze ki", Kafka kószálása a fagyos prágai ködben, vagy akár Szókratész, mikor a Lakoma után magára hagyja az álomba merült ifjakat, s megkezdi (folytatja?) útját – valamin töpreng. Nosztalgia? Nevetséges.

A filozófiával való foglalatosságok éppannyira értelmezés mint amennyire olvasás és újraolvasás. Az értelmező körben sétál és figyel és kérdez. "Hogy mondd, kedves Glaukón?" S ahogy sétálnak a körben, soha nem teszik meg újra ugyanazt a kört: egyre mélyebb nyomokat mélyítenek tovább. Glaukón: "Inkább ez lehet az igazság". Az elmúlt időkben folytatott vita a kritika lehetőségeiről (esélyeiről?, feladatairól?) számos cikkel mulattatta az olvasót. Mindenesetre jó tanácsnak tűnik: Bármely publikusnak szánt mondatot csak jó ajánlólevéllel bátorodj leírni! Vagy: A legkisebb tekintélyt se merészed kikezdeni! Sáros csizmát kérjük x-be (fiatal?, vidéki?) törölni! De hisz mindezt már az iskolában mindenki megtanulja. Soha még ily mennyiségű tekintélytisztelő, tekintélyességre törő pályakezdő nem hagyott el iskolapadot. Tisztelt Schnädelbach úr! Kik beszélgetnének, kik bonyolódna vitába, dialógusba elvekről és ideákról? Hogy a túlfilologizálás lenne a baj? A számítógép? Író – olvasó – technika. Író – olvasó – ipar. Dialógus? Nevetséges.

Nos, mindebből már világosan kitűnik, hogy nem tudom miről van szó. Látok konferenciákat (ad absurdum: konferencia-nyerteseket és -veszteseket), filozófiával foglalatosságokat, viharos vitahullámokat, folyóiratokat, könyvkiadást. Nem látok kérdezőket, beszélgetőket, sétáló töprengőket. Se kicsiket, se nagyokat. De nem tudom, hogy amit látok vagy nem látok, az tényleg az, ami, és ami nem...

Egy borúlátó arra intette a jövő generációit, hogy amennyiben a Nyugatnak valóban

bealkonyodott, úgy jobban teszik, ha technikus-szakembernek képezik ki magukat, s felhagynak a filozófiával. úgy tűnik, a tanácsot megfogadták; ám nem hagyták békén a filozófiát.

Végül ismét Nietzsche. De nem az, aki tekintélyével megvéd, ha nevét a szájamra veszem – amit megtenni, mint közönséges halandó, nem is merészelhetek -, hanem az, aki érdekes, sőt több mint érdekes: arcpirító. Arcpirító? Nevetséges.

"Legyen előbb kultúrátok, akkor majd megtudjátok azt is, mit akar és mire képes a filozófia."

JEGYZETEK EGY AFORIZMÁHOZ

aforizma – amfora – talány; a szerző elhatárolása.

*

MORBUSOK

morbis postmodern – (hangok süllyedő hajón):

- ...

- Imhol a károgo varjak; többszáz évesek, s jobbat úgysem tudnak.

- Valami újat, kérem, unalmas már ez a rekedt sikítózás; fontos a kreativitás, az artikuláció.

- Nos, a hajó sínen van, s a tudomásulvétel antiszimptomái voltaképpen paradox afirmáció.

- Van még hűtött sörünk? A kurva életbe!

- Nyilvánvalóan érzékelhető korunkban az a döntő változás, amelynek legfőbb jegye az, hogy a régi elsüllyedt, a szubjektum pedig eltűnt, és remélem, hogy ezért a nagyszerű felfedezésemért jutalmam nem marad el.

- ...

*

morbis homo (virus) sapiens: ha a filozófus nem állja meg helyét agorán vagy kocsmában, semmi baj – még kiváló feminista válhat belőle

*

morbis filológus: almárium, sőt kiscigombóc.

*

morbis extraordinális: a rendkívüli lételeme a rend (sajnos)

*

morbis: vivendi

*

Nietzsche: kétélű kalapács

*

Az erdetiség kérdése: hogy mindezt már megírták – ellenem érv; az igazság amúgy is stílus-kérdés.